

מאת נגה כהן

"מרסיה וקאמיה", בתאטרון החאן, מאת: סמואל בקט
עידה לתאטרון וביימה: ד"ר מיכל גוברין.
 ניסח עבריו מולי מלצר.
תפאורה: דותן ליבנה.
תאורה: ברציון מוניץ.
משחקים: שרון גבאי, אבינועם מור-חיים, אהרון אלמוג, נטע פלוצקי, שלום קינן, אורי אברהמי, דני מוגה.
"אח"ה לא יודע לאן אנחנו הולכים" אמר קאמיה. מה זה איכפת לנו, אמר מרסיה. לאן אנחנו הולכים? אנחנו הולכים, זה מספיק.
מרסיה וקאמיה, צמד החברים שהחליטו "לפתוח דף חדש בחייהם" ולצאת לדרך הם גיבורי רומן מאת סמואל בקט, אשר צועדים בימים אלה בפעם הראשונה (בעולם) גם על במת התיאטרון – וזאת בזכות הבמאית ד"ר מיכל גוברין, הפוטנציאל הדרמטי הטמון ברומן זה קסם לה והיא פנתה למחבר וקיבלה את רשותו לעבד את הספר למחזה.

דרמה מול פרוזה

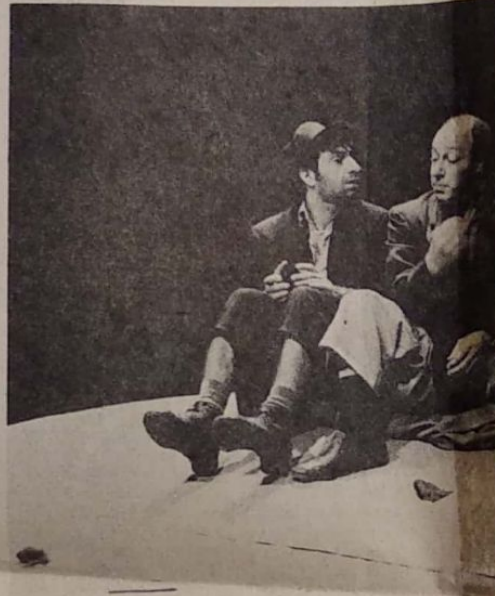
אחד האתגרים שעמד בפני מיכל גוברין בעיבוד זה הוא, כדבריה, "המתח שבין שני סגנונות הכתיבה של סמואל בקט – הפרוזה והדרמה". ואכן, הרומן מורכב כולו משיחותיהם של מרסיה וקאמיה – בינם לבין עצמם, ובינם לבין דמויות שונות הניקרות בדרכם – כאשר בין קטעי-השיחה מקשרים דברי המספר, שסיבנו מוזכר את הרומנים של בקט ו"מולווי", ו"אטי" ואחרים. מיכל גוברין מצאה פתרון תיאטרוני מעניין לבעיית קטעי הפרוזה: היא מעלה את המספר על הבמה, כדמות הנוכחת שם מתחילת ההצגה ועד סופה – בצדק, שהרי, כדבריו, "המסע של מרסיה וקאמיה – אני יכול בהחלט לספר עליו, אם ארצה, כי הייתי איתם כל הזמן".
 המספר (אהרון אלמוג) עוקב מעל אופניו אחר מסעם של מרסיה וקאמיה – לעיתים בצורה מהדד, ולעיתים הוא מתערב ומגיב על המתרחש בדרכו שלו, והתייחסותו מעמידה את הדברים לא פעם באור אירוני. גם לתפיסה הוליוודית-במתית של "המסע" יש חלק בפונדק, לא את הגינה הציבורית, ולא את קרון-הרכבת שבו נוסעים הגיבורים: מרסיה וקאמיה נעים כל הזמן על וסביב אותו משטח עגול מוגבה, המשמש, לפי הוצרך, כמקום-המיפגש שלהם בכפר או בגבעות שעליהן הם מטפסים קפריזשמה בדרכם.

החזרה הנצחית

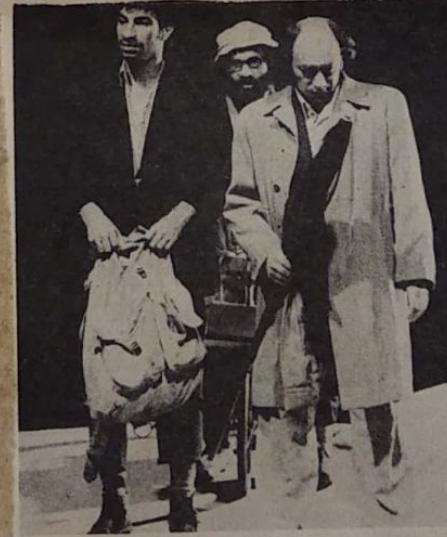
בחזקתה זו של אוביקטיים חיצוניים הופכת הבמאית את מסעם של מרסיה וקאמיה למטאפורה. אנו יודעים כי בעצם, מרסיה וקאמיה לא יגיעו לשום מקום, אף פעם, הם תמיד יחזרו לקנודת המצא, מרסיה מודה: "עושים מה שאפשר, אבל אי אפשר הרבה מתפתלים, מתפתלים, ובערב אתה מוצא את עצמך באותו מקום כמו בבקר".
 הבמה החשופה כאן מזכירה את דרכם הריקה של ולדימיר ואסטראנוב בימים לנודו, מחזהו המפורסם ביותר של בקט, שכתב כשתיים לאחר "מרסיה וקאמיה". לא במקרה מזכירות גם דמויותיהם של צמד הנוודים כאן את אלה של "יודי" ו"רוג'ו", אך בעוד שהאחרונים אחוזים באובססיה של המתנה והם חוזרים ואומרים נלך ומוסיפים לשבת במקומם ולהכות לנווה ומסתורי שלא יבוא לעולם – הרי האובססיה של מרסיה וקאמיה היא ההליכה, בעצם, אומר המספר, "צריך היה שיתברר אם יש כיוון אחד או דוקא אחר שאליו כדאי להם לפנות. בקיצור אימה הם עומדים, לפני שיהיה ביכולתם לזנק, מתוך גל של שפיות

מימין: אהרון אלמוג אבינועם מור חיים ושרון גבאי (מרסיה)

ואבינועם מור חיים (קאמיה)

"עולמו של איש האבסורד של בקט הוא עולם שאין בו אמונה"

בכורה

מחייכת, לעבר אחד מן היעדים המרוכזים שפסק דין סלחני יקבע כמה זהים הם.

לקראת שקיעה וכליון

בהליכה חסרת-תוחלת זו חלה בכל-זאת התקדמות מסוג אחד: הזמן עושה את שלו ונע קדימה, אם בחלקו הראשון של המחזה מרסיה וקאמיה הם אנשים מלאי-מרץ, כמעט אחוזי תזזית גם בוויכוחיהם וגם בצעידתם, הרי לקראת סופו הם הולכים רמתכוצים, הולכים ומזדקנים. הליכתם נעשית אוטית יותר, ואנו עדים לתהליך של שקיעה, משחיתם אפשר להסיק, שעברו עליהם יותר מעשרים שנה במסע בהדרגה הם הסירו מעצמם את קצת לעצור, אמר קאמיה, עד שנעריך כי נשאר לנו בדיוק הכח הנחוץ כדי לחזור לכאן, ואז נעשה סיבוב לאחור ונחזור לכאן, עד לחורבן, תשושים לחלוטין. התנועה המעגלית, החוזרת על עצמה, שעל הבמה, היא איפוא המחשה לחזרת-הנצחית של ההולכים לאותו מקום, אשר בה הם עצמם הולכים ומתכלים. תהליך זה של שקיעה הולכת וגוברת, שבה האדם ממשיך לנוע ולפעול בשארית כוחו, מזכיר את וויני ההולכת ושוקעת בחול

ב-הו הימים הטובים- ואת הם המנהל את העניינים כשהוא ישוב בכסא-הנגלים שלו עיורו ומשוקב ב-סופמחשק: גיבורי בקט ממשיכים לשחק את משחקם תוך-כדי התכלות ושיתוק גוברים. הם ממשיכים לדבר או לנוע מפני שזו ההוכחה לעצם קיומם – או שמא העובדה שיש אישורו קהל-צופים הרואה ושומע אותם היא-היא ההוכחה הניצחת לכך...

וקהל-הצופים אינו משתעמם לרנע. המתח נשמר כל הזמן, ובקט אף דואג "להגניב" פנימה כמה רמזים מובהקים של ז'אנר המתח הבלשי – מתוך גלגול מסותר כלפינו, שחורר-המתח, תחילה בדמות אדון קונר המחפש את מרסיה וקאמיה בפונדק ומגלה שקאמיה הוא... בעל סוכנות לחקירות ובילושים, ואחר-כך בסצנה בה רוצחים מרסיה וקאמיה שוטר. כמו בתעלומה בלשית, הכל כאן מעורפל ולא מובן. אך להבדיל ממנה, כאן שום דבר אינו בא על פתרונו.

עולם של אבסורד

למעשה, נסיון זה להנתק מהמציאות הנשמית של המין האנושי הוא הבסיס לכל נודייהם של הגיבורים – אבל הוא נדון לכשלון מראש כי הדי המציאות חודרים פנימה, אנו שומעים בין היתר על מלחמה איומה שהשתתפו בה פעם ("היינו מתים כמו זבובים...") והדיה ממשיכים לרדוף אותם. יש לזכור, כי המחזה נכתב אחרי מלחמת העולם השנייה, אשר גרמה זיזוע קשה לעולם המערבי ולכל מערכת-הערכים שלו, ואשר התופעה של תיאטרון האבסורד הייתה מביטוייו המובהקים.

עולמו של איש האבסורד, שנוודו של בקט מגלמים אותו, הוא עולם שאין בו אמונה, "מה עשינו לאלוהים?" אומר קאמיה. "כפרנו בו", אומר מרסיה. זהו עולם שאין בו אהבה. מרסיה וקאמיה אינם מוצאים נחמה בבקורותיהם אצל הלק וממשיכים לנדוד. הדבר היחיד שבו הם יכולים להיתלות הוא הקשר בין שניהם. זוהי תלות הדדית שבה ידע כל אחד מהם כי הוא זקוק למישהו, ובה מתהפכות לעיתים קרובות היוצרות בין שלט לנשלט, בין התלוי לבין בעל-החסות. שניהם, כמו ולדימיר ואסטראנוב וכמו הם וקלוב "סופמחשק" וכמו יתר הצמדים של בקט, שואבים את עיקר כוחם מעצם ה"יחד" שלהם, אותו הם מעמידים כנגד כל הבדודות, חוסר-האונים והניכור של האדם בעולם.

עיצוב מרתק

כבר בחזרה "שחורה" למדי על ההצגה בחאן התרשמתי מהעיצוב הטרגי-קומי המרתק של דמויות מרסיה (שרון גבאי), קאמיה ואבינועם מור-חיים) והמספר אהרון אלמוג), רגעים רבים בהצגה הם משעשעים כאמת, והם יוצרים אותו גיחוך שבסופו נשאר בפנינו טעם מר. גם נטע פלוצקי, שלום קינן, אורי אברהמי ודני מוגה יוצרים דמויות גרוטסקיות מעניינות בתפקידיהם האפיוזיים.

מיכל גוברין מעידה, שהחלק הקשה בעבודה עם השחקנים היה באותם חילופי מעצי רוח חדים שעוברות הדמויות, והעובדה שלא השתעממתי לרגע מזכיחה שהצליחה במשימה. תרמה לכך גם התנועה המעניינת בהצגה, שהיא פרי עבודתו של רפי גולדוואסר. לדברי מיכל גוברין, יש לתאורה חלק חשוב ביצירת האווירה, ועל כך-ציון מוניץ שהופקד על מלאכה זו יהיה, כדבריה, "לשקף את התנועות הקפריזיות של הנוף, של העולם הפיסי, שממנו מרסיה וקאמיה אינם מצליחים להיחלץ כדי לצאת סוף-סוף למסעם". מסע בדרך, שכן או אחרת היא, בסופו של דבר, דרכו של כל אחד מאיתנו: "עליך רק לבקש עובר-אורח שיראה לך את דרכך, והוא יאחר בידך ויובילך, דרך כל פינות החמד, למחוז הפחך. זהו בנין אפור גדול, שלא הושלם, שלעולם לא יושלם. עם שתי דלתות, אחת לנכנסים ואחת ליוצאים, ובחלונות מביטים פרצופים זלואי ולא ביקשת כלום".

22.3.1979